

Nick község örökségvédelmi hatástanulmánya

**Készítette:
Losonczy Máté
régész szakértő**

2023.

I. Jogszabályi háttér

A hatástanulmány készítésekor hatályos, a tárgyi vizsgálattal kapcsolatban fontosabb örökségvédelmi jogszabályok:

1979. évi 2. t. e. rendelet – „A kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló” Egyezmény kihirdetése,

1997. CXL. „A muzeális intézményekről, a könyvtári ellátásról és a közművelődésről”,

2001. évi LXIV. törvény „a kulturális örökség védelméről”,

191/2001 (X. 18.) Korm. rendelet „az örökségvédelmi bírságról”,

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet „a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról” (továbbiakban: *Korm. rendelet*),

416/2017 (XII. 18.) Korm. rendelet „a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről”,

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről,

13/2015 (III. 11.) MvM rendelet „a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásnak, valamint a régészeti lelőhely és lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól”.

A 2001. évi LXIV. törvény – továbbiakban: *Kötv.* - értelmében a régészeti területek három kategóriába sorolandók:

1. kiemelten vagy fokozottan *védtett* régészeti lelőhelyek,
2. *nyilvántartott* régészeti lelőhelyek,
3. *régészeti érdekű területek*.

Előjáróban leszögezendő, hogy minden régészeti lelőhely *ex lege*, a hivatkozott törvény erejénél fogva védelem alatt áll. (Kötv. 11. § (2))

1. *Védett régészeti lelőhelyek* –melyek jogszabályban nyilvánítatnak védetté - esetében kiemelten védett az a lelőhely, mely ”kivételes tudományos jelentőséggel, és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír”. A fokozottan védett lelőhelyek esetén a lelőhely „tudományos jelentősége megállapítható, és egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontossággal bír.” (Kötv. 13. §. (3)-(4))

Ilyen védett régészeti jelenségek esetében főszabályként „nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amelyben a lelőhelynek akár részleges állapotromlását eredményezheti” (Kötv. 13. §

(1)). A főszabályon túl bármilyen 30 cm-t meghaladó földmunkák esetén az örökségvédelmi hatóság engedélye szükséges! (Korm. rendelet 53. §.)

2. *Nyilvántartott régészeti lelőhelyek* a kulturális örökség védelméről szóló törvény 11. § alapján *ex lege* védettek. Ezek esetében minden eddigi használattól eltérő földmunkával, talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez az örökségvédelmi hatóság (előzetes szakhatósági, szakhatósági, szakkérdés vizsgálatában közreműködő hatósági engedély, vagy örökségvédelmi nyilatkozat) engedélye szükséges. A Korm. rendelet 87. §. alapján az örökségvédelmi hatóság hatáskörében meghatározott szempontok alapján vizsgálja, hogy a tervezett tevékenység megfelel-e az örökségvédelmi jogszabályokban megfogalmazott követelményeknek. A földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyontermelését is, a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni. (Kötv. 19. § (1)). A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. (Kötv. 19. § (2)).

A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti helyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. (Kötv. 10. § (1)) A földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel és beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket el jogszabályban meghatározott esetekben el kell kerülni, amennyiben ez nem következik be, előzetesen fel kell tární (Kötv. 19.§ (1-2))! A régészeti feltárások költségeit annak kell fedezni – a mentő feltárás kivételével-, akinek az érdekében a feltárás szükségessé vált. (Kötv. 19. § (3))

A helyben megőrzendő épített örökségi elemekről a Kötv. 10. § (1) alapján a Korm. rendelet 46. § (1-3). alapján kell gondoskodni.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyekkel kapcsolatos hatósági nyilvántartást a Miniszterelnökség Kulturális örökségvédelemért és kiemelt kulturális beruházásokért felelős államtitkárság vezeti, és szolgáltat adatot (Kötv. 71-72. §.- Korm. rendelet 3. § (1(c))).

A fent vázolt eljárási rend és engedélyezési folyamat a védett régészeti lelőhelyek esetén is érvényesek.

Régészeti érdekű terület „valamennyi terület,... amelyen régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető”. (Kötv. 7. § 29.)

Amennyiben ismeretlen régészeti lelőhely kerül elő, a végzett tevékenységet abba kel hagyni, és gondoskodni kell a terület őrzéséről, miközben haladéktalanul jelenteni a területileg illetékes hatóságnak, aki a mentőfeltárásra jogosult múzeumot (a feltárásra jogosult szervnek), értesíti, ami haladéktalanul megkezdi a Kötv. 24-25. § szerint a régészeti örökség mentését. A fenti kötelezettség mind a felfedezőt, mind a kivitelezőt, mind az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és kivitelezőt egyaránt terheli. Az illetékes múzeum köteles a feltárási tevékenységet haladéktalanul megkezdeni, illetve végezni. Ez a tevékenység engedélyhez nem kötött. (Kötv. 24. §.)

A kulturális örökség elemeiben, így régészeti lelőhelyben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, továbbá a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettség elmulasztása örökségvédelmi bírság kirovását eredményezheti, továbbá a cselekményt a Büntető

Törvénykönyv büntetni rendeli, illetve a Kötv 82. §, illetve 85. §, továbbá a 191/2001. évi Korm. rendelet alapján örökségvédelmi bírsággal sújtható.

A lelet, illetve lelőhely megtalálójá/bejelentője elismerésben részesülhet (Kötv. 26. §., 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 55. §.).

Jelen esetben külön kiemelandó az örökségvédelmi szempontból minősített nagyberuházás. Ennek során nagyberuházás alkalmával (Kötv. 7. § (20)) minden esetben előzetes régészeti dokumentációt kell készíttetni (Kötv 23. § B-G; Korm. rendelet 37-40. §), melyet a földmunkával járó tevékenység engedélyezésére vagy a földterület megszerzésére irányuló azon első hatósági eljárás megindulására irányuló kérelemhez kell mellékelni, melyben a hatóság eljár vagy szakhatóságként vagy szakkérdés vizsgálatával közreműködik. (Korm. rendelet 40. § (7)) Az előzetes régészeti dokumentáció (továbbiakban: ERD) elkészítésére a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézete jogosult.

A Kötv. 85/A § (1) szerint örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során, illetve a Korm. rendelet 87. § (4) bekezdés alapján bányászati igazgatási, környezetvédelmi és földügyi igazgatási eljárások során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni.

Az alábbiakban a tárgyi vízgazdálkodási tárgyú fejlesztéshez, a beruházás örökségvédelmi érintettségének tisztázásához készített örökségvédelmi hatástanulmánya következik.

II. Örökségvédelmi vizsgálat

1.) Településtörténet

Földrajzi környezet

A mélyszerkezeteket uraló kristályos és üledékes kőzetekre a miocén kori folyamatos süllyedés több mint 1000 méter vastag tengeri/tavi üledéket halmozott fel a Kisalföld közepén. A felső miocén végén kialakuló sekély tó két lefolyását Stájer-medence és a Keszthelyi-hegység közötti vízváltató kiemelkedése elzárta a déli iránytól. A maradványtavakkal borított felszínre a pliocénben megérkeztek az Alpokból hordalékot szállító folyók, s fennmaradt keleti irányú lefolyás mellett a területet feltöltötte és hordalékkúpokat épített. A hordalékkúp építés a pleisztocénben fokozódott.

Az Ósrépcse és Ósrába nem egységes süllyedéket töltött föl – térben és időben elkülönülő hordalékkúpok (ami a pleisztocén szoliflukciós jelenségek terítették el viszonylagos síkká)

közötti mélyedéseket töltögették fel a folyók. (Megjegyzés: ezek a régi eredetű hordalékkúpok a legalkalmasabbak a régészeti lelőhelyek fellelésére, mait a legújabb kori, régészeti szempontból meddő, maximum áthalmazott anyagokat rejtő recens hordalékaival.)

Az újpleisztocénben a kibillenő Rába-vonalnál a szekvencia különböző fokain álló mellékvízfolyások alakítottak ki a völgyeiket. A kelet felé a kavicstakarós síkság lejtősödő lejtővel olvad bele a Rába völgyalapjának kavicstakarójába.

A vázolt felszínen a régi kavicshordalékon, illetve a hordalékok közötti kevert szórt lepelkavics illetve homok fedé, ezen az alapkőzeten ártéri helyzettől függően réti- és öntéstalajok alakultak ki, foltokban barna erdőtalajjal váltakozva. Mindezek nyilvánvalóan a régészeti kultúrák tájhasználatát is változatosan befolyásolva.

Dövényi: Magyarország Kistájainak Katasztere, 2010. (Magyar Tudományos Akadémia, Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest);

Pécsi Márton (szerk.): A Kisalföld és a Nyugat-magyarországi peremvidék, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

Magyarország kistájainak katasztere I.; MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, szerk.: Dr. Marosi Sándor – Dr. Somogyi Sándor, Budapest, 1990.

2.) Történeti adatok

Településtörténet

Az Árpád-kori eredetű település (első említése 1221, illetve 1267 – Nikt illetve Nitzk alakban; valószínűleg szláv „alacsony” jelzőből – más értelmezésben vizes, sáros - keletkezett hangátvetéssel, avagy személynévi előzményből keletkezett - Nicolaus - magyar névadás) történetét a korábbi örökségvédelmi hatástanulmány már tárgyalta, Ilon Gábor 2004-es összefoglalója óta releváns információ nem merült fel. Jelen tanulmány vonatkozásában talán a legfontosabb a középkori templom környezetéből szerzett régészeti információ. ezek szerint a mai Szent Anna templom a középkori nicki Szent Miklós templom közvetlen utódja. Az épületen végzett műemléki kutatás középkori (késő gótikus) elemei mellett az azt övező támfalépítés során a középkori templom körüli temető is azonosításra került, aminek során a középkori Nick szívet jelentő objektumegyüttes lokalizációja megtörténtnek tekinthető.

1269-ben Nicket Ebed fiai birtokába iktattatta IV. Béla. sajátos társadalom- és jogtörténeti epizód az az 1272-ben kelt kárpótlással kapcsolatos oklevél, melyben V. István híve, Miskolc nembeli Panyi (Szörényi bán majd zalai ispán) az uralkodó halála után kénytelen volt visszaadni (köztes pereskedés után a vasvári vár uraival - tehát ők is részes birtokosok voltak - folytatva) Feketeváros és Pölöske várait, de a rajtuk végzett erődítési munkálatokért kárpótlásként Hahót nembeli Miklós fia Arnold, a környék és Nicken is birtokló - nagy hatalmú ura jelentősebb számú szolgát telepített át Nickről Borsod megyébe, Miskolc környékére széttelepítve őket.

A 14. században Laknick (Loknykch) és Egyházasnicket (Eghazasnyck) néven is külön szerepel – Egyházasnicket nyilván a Szent Miklós templom környezetében fekvő falu volt, Laknicket Ilon Gábor tőle északra fekvő településrész helyére lokalizálta.

1304-ben a Kemen fia Miklós valamint a Chak fiai és Reynoldus fiai közötti perről értesülhetünk Nick birtok vonatkozásában. 1329-ben Jaak nembeliek, - Jaak fiai, Rennoldus fiai és Kemen fia Kemen elcserélték a fenti két (jogállásában elkülönülő) Nicket Kakas Miklós Rohonc vára és faluja birtokáért. (Ez a Jaak nemzetségben a továbbiakban pereskedés okát képezi Nick miatt). 1338-ban a Jaak nemzetségben belül a vasvári káptalan előtt békésen megosztották a közös birtokot, aminek eredményeképpen Rennold fiai András és Jakab kizárólagos javára lemondott Jaak nembeli Kemyn fia Miklós. Ugyanakkor 1339-ben Jaak nb. Jaak fia Márton, Jakab, Mihály és Myke megállapodása szerint Nick harmada Mártonnak és Mihálynak jutott.

1415-ben Nychk-i Jenslinus fiai, Benedek és János megosztották birtokaikon, köztük -Nicket is felosztották egymás között. Sajátos forrás a korból (1419) a vasvári káptalan előtt lefolytatott vizsgálatból ismert nicki jobbágyok névsora. Régészeti szempontból is fontos adatot tartalmaz egy 1422-es oklevél, melyben Nicki Jenslinus fia János a nicki birtokán, a Rábán fekvő malom teljes jövedelmeit és haszonvételeit a nicki Szent Miklós egyháznak és mindnekori plébánosának adományozta.

Az Oslói és Herményi családok után a Nicky, Szelestei és Kőszegi család tűnt fel birtokosként, majd a Kanizsai család birtoka.

A 16. század közepén ismét a Nicky családot találjuk birtokosként a faluban. Ekkor a falu már protestáns.

A 18. században rekatolizálta a község, a falu mostani barokk templomát (középkori alapokat felhasználva) Nicky Lázár 1761-ben építteti át.

Irodalom:

Almási Tibor: Anjou-kori Oklevéltár. XIII. (1329.) Budapest-Szeged, 2003.

Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kritikai jegyzéke. A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 51. Budapest, 2012.

Borovszky S.: Magyarország vármegyéi és városai/Vas vármegye. Bp.; 1989.

Borsa Iván: Zsigmondkori oklevéltár IX. (1422.) Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 41. Budapest, 2004.

Csánki D.: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában – 2. Budapest, 1894.

Herczegh R. Frigyes: Sopron vármegye a Hunyadiak korában. 1437-1490. Pannonhalma, 1928.

Ilon Gábor: Örökségvédelmi hatástanulmány. Gyenesdiás, 2004.

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó, Bp.; 1982.

Kristó Gyula: Anjou-kori oklevéltár. I. 1301-1305. Budapest-Szeged, 1990.

Kristó Gyula – Makk Ferenc: Anjou-kori oklevéltár. XIX, 1335. Budapest-Szeged, 2004.

Maksay Ferenc: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén 2. kötet. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 16., Budapest, 1990.

Mályusz Elemér: Zsigmondkori oklevéltár V. (1415-1416) Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 27. Budapest, 1997.

Mályusz Elemér: Zsigmondkori oklevéltár VII. (1419-1420) Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 37. Budapest, 2001.

Mészáros Melinda – Kövecses László: előmunkálatok Vas megye középkori régészeti topográfiájához. (Az 1961-1996 között terepbejárásokon gyűjtött leletek. Témavezető: Ilon Gábor. BDTF, Szombathely, 1999.

Piti Ferenc: Anjou-kori Oklevéltár. XXII. 1338. Budapest-Szeged, 2012.

Piti Ferenc: Anjou-kori Oklevéltár. XXIII. 1339. Budapest-Szeged, 1999.

Szűcs Jenő: Háztartás és család a 13. századi Magyarország szolgai állapotú parasztnépességében. In.: Történelmi Szemle, 26. évfolyam, Budapest, 1983.

3.) Nick területe a katonai felmérési térképeken:

Az első katonai felmérésen (1763-1785)

A második katonai felmérésen (1819-1869)

A harmadik katonai felmérésen (1869-1887)

Történeti kataszteri térkép (1857)

III. Régészeti fejezet

Nick község közigazgatási területén a következő nyilvántartott régészeti lelőhelyek ismertek:

- **67137 – Hosszú rét**

Helyrajzi számok: 028/25-26.

Lelőhely jellege: őskori (rézkor) település, illetve késő-középkori település

Stibrányi Máté terepbejárása (2006– KÖH 600/1920/001/2009)

A falu külterületének déli részén, a Rába és a Kőrös-patak közötti ártérben lévő észak-déli irányú kis dombvonulaton talált közepes intenzitású lelőhely.

- **42905 – Nagy-rét.**

Helyrajzi számok: 07/4-7.

Lelőhely jellege: őskori telep.

Pap Ildikó Katalin terepbejárása (2003 – SM. Rég. Ad. 1625-03.)

A falu belterületének keleti határán, a Kőrös-patak és a Metszés-patak torkolatában található, élénk fluviális morfológiával bíró területen található lelőhely, terepbejárás során azonosították.

- **42906 – Nagy-rét (vagy Kifli-dűlő).**

Helyrajzi számok: 07/11-14; 0159; 0161/2, 9-11; 0177; 0178; 0179.

Lelőhely jellege: őskori (neolit, kora-bronzkor, kelta), római és Árpád-kori telep.

Pap Ildikó Katalin terepbejárása (1986 - 2003 – SM. Rég. Ad. 1625-03.); Stibrányi Máté terepbejárása (2008 – KÖH 600/1920/001/2009); Sánta Barbara régészeti megfigyelése (2017 – RA 3821-17; RA 3983-19).

A községtől keletre, a Metszés-patak néhai meandereinek keleti magaspartján található, melyet a Metszés-patak mesterséges medre elmeteszt. A mélyszántásban intenzív, nagy kiterjedésű települést, döntően római emlékeket találtak. A lelőhelyen a szénsavtartály felszámolása során végzett szakfelügyelet in situ régészeti emlékek nem talált (a tetemes bolygatás miatt az eredeti talajviszonyok csupán egy kis helyen voltak megfigyelhetők), de a környezetében a szántásban neolit kerámiát találtak.

- **42908 – Nagy-rét II.**

Helyrajzi számok: 07/4.

Lelőhely jellege: őskori és középkori telep.

Pap Ildikó Katalin terepbejárása (2003 – SM. Rég. Ad. 1625-03.)

A falu belterületétől keletre, a Kőrös-patak jelenlegi medrétől keletre, az egykori meandereinek környezetében található.

- **42909 – Kőrízs-dűlő**

Helyrajzi szám: 096/6-9; 096/22.

Lelőhely jellege: őskori (bronzkor, kelta) és középkori település.

Pap Ildikó Katalin terepbejárása (2003 – SM. Rég. Ad. 1625-03.; Polgár Péter helyszíni szemléje (2005 -RA 1910-05); Virágos Gábor próbafeltárása (RA 1928-05)

A falu belterületétől délre, a Kőrös-patak nyugati oldalán, az alacsony ártérből emelkedő partoldal keletre lejtő oldalán található. Polgár Péter a humuszos földmunkái alkalmával a humuszból gyűjtött kerámiát, a szennyvíztelep északi részén koncentrálnak találta a kerámiatöredékeket. Ezt követő próbafeltárás eredményeként egy kérdéses korú objektumot tárt fel, valamint ennél talán fontosabb megállapítása, hogy a kavicsos altalajon 10-25 cm mindössze a humuszos A szint.

- **50389 – Kőrízs-dűlő II.**

Helyrajzi szám: 0205; 0206; 0207.

Lelőhely jellege: őskori (bronzkor és kelta) valamint középkori település.

Polgár Péter helyszíni szemléje (2005 – KÖH 600/1693/2005); Virágos Gábor ásatása (2005 -) KÉT SZAKANYAG???

A falu déli szélén, a Kőrös-patak keletre forduló kanyarulatának partján, az új szennyvízáttemelő telep szomszédjában fekszik.

- **63618 - Forráskút**

Helyrajzi szám: 096/38-39.

Lelőhely jellege: őskori telep.

Losonczi Máté helyszíni szemléje (2008 – KÖH/600/979/2009)

A falutól délnyugatra, a Kőrös-patak ármentes kicsi magaslatán, a felhagyott kavicsbánya és a műút közötti lelőhely. A bejárásakor az ideálistól messze lévő vegetációs viszonyok miatt a határai kérdésesek.

- **67133 – Nemes-rétek**

Helyrajzi szám: 07/29; 028/24; 032.

Lelőhely jellege: őskori (neolit, bronzkor, kelta) település.

Stribrányi Máté terepbejárása (2008 – KÖH/600/1920/001/2009.)

A falutól délre, a Kőrös-patak nagy kanyarulatában, a jobb parti magaslati szárazulaton lévő majorság keleti szomszédjában, még a magaslat szélén lévő, a földút mindkét oldalára kiterjedő, közepes intenzitású lelőhely.

- **67141 – Páskom**

Helyrajzi szám: 093/14-16.

Lelőhely jellege: őskori (neolit), római valamint Árpád-kori település.

Stribrányi Máté terepbejárása (2008 – KÖH/600/1920/001/2009.)

A falutól déle, a műút és a Kőrös-patak között, egy alacsonyabb kis dombháton fekvő intenzív lelőhely.

- **56143 - Forráskút**

Helyrajzi szám: 096/15, 38-39; 099; 0101/3; 0107; 0118/1-2; 0119; 0120/8, 41.
(A lelőhely kiterjed Uraiújfalu területére is.)

Lelőhely jellege: római és késő-középkori telep.

Stribrányi Máté terepbejárása (2008 – KÖH/600/1920/001/2009.)

Az Uraiújfalura vivő műút mindkét oldalán, a felhagyott bányától kissé délebbre, az azonos nevű lelőhely (63618) mellet, részben azzal átfedésben fekszik a lelőhely.

- **67147 - Tomorgván**

Helyrajzi szám: 0120/41.

Lelőhely jellege: római település.

Stribrányi Máté terepbejárása (2008 – KÖH/600/1920/001/2009.)

Az Uraiújfalura vezető út nyugati oldalán, a közigazgatási határ szélén talált csekély intenzitású lelőhely.

- **80839 – Köves-Gödör**

Helyrajzi számok: 0120/39-41.

Lelőhely jellege: késő-középkori település.

Hornok Péter terepbejárása (2012 – RA 3180-12.)

A Vámoscsaládra vezető egykori postaút déli előterében található tagolatlan, sík térségben fekvő lelőhely. A kicsi kiterjedésű lelőhelyet lényegében a 86-os főút építése során feltárák.

- **80841 – Csörgés I.**

Helyrajzi számok: 0120/59, 62-64, 68.

Lelőhely jellege: őskori (rézkor) és késő-középkori település.

Hornok Péter terepbejárása (2012 – RA 3181-12.)

A vámoscsaládi egykori postaút északi oldalán, a nevezett út tengelyével azonos irány kis dombhat északi szélén talált lelőhely. Megjegyzés szerint a bejárás vegetációs nehézségei miatt határai bizonytalanok, kivált keleti irányban. A lelőhelyet a szerző a körülményekhez képest intenzívnek, a leletszóródást egyenletesnek határozta meg. A lelőhely nagy részét a 86-os főút kivitelezés alkalmával feltárák.

- **80843 - Csörgés II.**

Helyrajzi számok: 0120/42-46; 0132/1-3; 0133/2; 143/2-5; 146/1-3; 148/2-3; 152/9-10, 12-13, 15-16, 18-19, 21-22, 24-25; 153/3.

Lelőhely jellege: késő-középkori település.

Hornok Péter terepbejárása (2012 – RA 3182-12.)

A falu nyugati szélén, az utolsó házak és a Csörgető-árok közötti kis kerekded

kiemelkedően azonosított lelőhely, melynek a vegetáció miatt szientén bizonytalanoka határai, főleg nyugati irányban nem lehetett meghatározni. A lelőhelyet a 86-os főút építése során részben feltárták.

- **80845 – Deczki-tag**

Helyrajzi számok: 0146/30, 33-34; 0151/2.
(A lelőhely kiterjed Répcelak területére is.)

Lelőhely jellege: késő középkori település.

Hornok Péter terepbejárása (2012 – RA 3183-12.)

A lelőhely az Újtelep falurész nyugati előterében, a Répcelaki határon, az Új-Csörgetőárok mellett, egy enyhén nyugatra lejtő síkon találták a 86-os főút kivitelezése előtt. A kicsi kiterjedésű, szórványos, talán északi irányú összefüggésekkel jellemezhető lelőhelyet (kb. 90x75 méter) az utépítés során feltárták.

- **93103 – Szent Miklós templom, Nick, Szent Anna templom**

Helyrajzi számok: 398/1-2; 399; 400/4; 401.

Lelőhely jellege: Árpád-kori templom illetve templom körüli temető.

Pap Ildikó Katalin helyszíni szemléje (2012 – RA 3138-12); Anderkó Krisztián régészeti megfigyelése (2022 – RA 4500-23).

A valamikori Szent Miklós – ma Szent Anna – templom környezetében (támfalépítés során elbontották az egykori dombot, valamint vízvezető csövekkel biztosították a víztelenítését), közepesen konszolidálódott humuszos földben emberi csontok illetve koporsószegek kerültek elő. A környezetében, konkrétan a Kőrös utcában az út kétoldali árkában végzett földmunkák – kevert, bolygatott föld, általában nem érő mélység – régészeti jelenséget nem hoztak elő.

- **93105 – Kőrös utca (vagy Felszabadulás utca)**

Helyrajzi számok: 396; 397; 401; 402; 403; 404; 405; 411.

Lelőhely jellege: késő -középkori, illetve kora újkori település.

Pap Ildikó Katalin feljegyzése valamint helyszíni szemléje (2012 – RA 3769-16; RA 3770-16); Anderkó Krisztián régészeti megfigyelése (2022 – RA 4500-23).

2016-ban Nick plébánosa jelentősebb mennyiségű leletanyagot (főleg változatos kerámiaanyagot, illetve állatsontokat) adott át a múzeum számára. A leletanyag alapján az Árpád-kori Nick Szent Miklós temploma körüli Egyházsnick település itteni jelenlétének emléke ez. Az utóbb itt is elvégzett régészeti megfigyelés az előzőekben

hasonlatos okok miatt negatív eredménnyel zárult.

- **Mocsár – nyilvántartásba vétel alatt**

Helyrajzi számok: 040/23, 24, 25, 31, 36.

Lelőhely jellege: őskori település.

Losonczy Máté terepbejárása (2023.)

A Rába bal partján lévő, magas ártéren található őskori település nyoma, amelynek kiterjedése mindenképpen nagyobb a bejelentettnél, és nyugati irányban keresendő főképp a folytatása.

A továbbiakban a község területén nyilvántartott, de azonosítatlan lelőhelyek:

- 46245 – Major kertje: római korú temetkezést ismerünk közelebről meg nem határozott helyszínről, ismeretlen szerzőtől 1955-ből. (MNM Rég. Ad. 133.N.II. LTSZ:2804.)

Az alábbiakban a terepbejárás megfigyeléseit, tanulságait rögzítettük.

2.) Terepbejárási napló

2023. július elején történt a település fejlesztéssel érintett területeinek bejárása.

A bejárás alapvetően terepbejárásra alkalmas időjárás mellett történt. A szüretlen, direkt fények (felhőátvonulás finomította) mellett azonban sokkal inkább nehezítette régészeti szempontból a nyár közepi vegetációs kondíció – a többségében lényegében teljesen vizsgálhatatlannak bizonyultak a változtatásokkal érintett területek.

- 1 – OTrT szerinti mezőgazdasági területfelhasználási kategóriából települési térségbe sorolás (falusias lakóterület és különleges temető terület)

A Dózsa köz és a Petőfi Sándor út által bezárt terület, a temető mellett.

A temető környezetében lombos vegetáció nőtt, kivéve a déli előterét, ahol (burkolt) utak között szépen nyírt gyep nőtt. Keletre pedig napraforgó és gabona fejlődött eléggé mélyen fekvő térszínen. Schol nem találtunk terepbejárásra és érdemi vizsgálatra alkalmas felületet.

A terület kelet felé fotózva, a főút felől

Észak felé, keletre a temető szélé

- 2- OTrT szerinti mezőgazdasági területfelhasználási kategóriából erdőgazdálkodási térségbe sorolás.

A falu belterületének nyugati szélén (ahol a 80843 – Csörgés II. lelőhely található) fekszik a változtatási szándékkal érintett terület. Maga a változtatási szándék lényegében a fennálló viszonyok rendezési tervi „lekövetése”, azaz rendezési tervben való szabályozás utólagos elvégzése. Az erdő (keleti harmadában némi rét), környezetében gabona, illetve kukoricás nőtt. Érthetően egyedül a kukoricás nyújtott alkalmat bármi, minimális megfigyelés elvégzésére. Ezek alapján elég kavicsos, humuszban szegényebb agyag képezi a talajt, de többet nem sikerült találni. Megjegyzendő, hogy az út melletti gázfogadó körbeárkolása volt még egy minimális kis felület, de több eredményre ott sem sikerült jutni. Az erdősítéssel érintett területtel szemben frissen aratott gabona utáni törekes tarlófelszín fogadott, bejárásra az sem volt alkalmas.

A tervezett, de már meglévő erdő nyugati irányban

A változtatási szándékkal érintett területen most is erdősáv található

- 3- OTrT szerint mezőgazdasági térségfelhasználási kategóriából erdőgazdálkodási térségbe sorolás, valamint mezőgazdasági területfelhasználásból (szennyvíztisztító telep környezete) települési térségbe sorolás

A már meglévő szennyvíztelepet erdő veszi körbe már a bejárás idején is, nyugatra tőle pedig szántó található. A szántóban gabona nőtt idén, melynek betakarítása éppen a bejárás előtt történhetett, a friss, levegős mindent elfedő törekből következtetve. A talajfelszín a délre kivezető műút mellett volt némileg vizsgálható, ahol az eredetileg kavicsos talajon jelentékeny mennyiségű recens szemét, építőanyagtöredék és zúzott kő (főleg bazaltos) talajfelszínből

lényegében nem sok látszott, mindössze annyi volt megállapítható, hogy eredetileg kavicsos a talaj.

A vizsgált terület a főút felől, háttérben a vízmű és a már meglévő erdő, előtérben a frissen kaszált szántó

Az út melletti, még viszonylag vizsgálható talajfelszín

- 4 - OTrT szerint mezőgazdasági térség területfelhasználát kategóriából települési térségbe sorolás

Adott terület folyómellékei lapály, mély fekvésű, vizes terület. A vízben gazdag, szervesanyagdús talajon még állt a gabona (nyilván tovább nőtt a megfelelő mennyiségű víz miatt), roppant dús, sűrű és magas kalászt növesztve teljesen reménytelen volt a bejárása.

A folyó és a szántó között végig galériaerdő követte a vízfolyást. Keletre pedig kukoricás nőtt – az időpont szerint ekkor már ember méretűre.

A változtatási szándékkal érintett terület: galériaerdő – folyómeder és szérú – szántó

A változtatással érintett terület maga a gabonával fedett terület

- 5 - OTrT szerint mezőgazdasági térség kategóriából települési térségbe sorolás

A Rába-szigeti Üdülőteleppel (Nicki műgát és környezete) szemben, a Rába bal partján, azaz a nyugati oldalon kerülne kialakításra egy lakóterületi övezet. A Rábával párhuzamos mezőgazdasági földes út keleti felén tök nőtt. A tökben pár kisebb folt jelentett csupán vizsgálatra alkalmas területet így nyár második felében. Az így – inkább csak sejthető, - felszínen egy, a földes út mellett, deciméteres léptékben érezhető kis kiemelkedés kezdődött, amely a dűlőút túlsó oldalán álló jól fejlett kukoricás alá futott tovább. A nevezett kicsiny kiterjedésű, pár 10 m²-es magasabb térszínen a föld felszínén atipikus őskori cseréptöredékek hevertek. Ez a leletszóródás a kukoricás irányában folytatódott – a lelőhely java kiterjedésben és leletsűrűségben is a kukoricás alatt keresendő. A kerámiatöredékek mellett paticsdarabok is hevertek a kukoricában, így őskori település jelenlétére lehet következtetni. A lelőhely határait, kiterjedését alkalmasabb vegetációs viszonyok között tovább szükséges majd vizsgálni.

a kevés „ablak” a sűrű tökössel borított felszínen

Sűrű tökös, dél felé

A tök határa (lábon álló gabona) észak felé

A mezőgazdasági dűlőút nyugati oldalán viruló kukorica

A talajfelszínen lelt cseréptöredékek

- 6 -OTrT szerinti mezőgazdasági területfelhasználásból települési térségbe sorolás (különleges beépítésre nem szánt idegenforgalmi terület)

A település észak-keleti csücskében, a Metszés-patak menti egykori Bencsik-tanya jelenleg természetvédelmi turisztikai és oktató házként funkcionál. környezetét a „szabad természet” uralja, dús vegetációval fedve régészeti szempontból teljesen járhatatlan. A nyugati előterében van csupán szántóföldi agrárkultúra. Bejárás idején gabona illetve kukorica volt, ez esetben is alkalmatlanná téve régészeti célú bejárásra.

A természetvédelmi célú vendég- és oktatóközpont

3.) A fejlesztési koncepció régészeti hatáselemzése, javaslat hatás csökkentésre

Fontos tisztázni, hogy a fejlesztés alá vonni szándékozott területeken a hatástanulmány egy új régészeti lelőhelyet azonosított – amely így nyilvántartásba vétel alá került. Emellett közvetve hatással lehetnek a nyilvántartott régészeti lelőhelyek is, illetve jelenleg nem azonosított régészeti lelőhelyek az esetleges földmunkák elvégzése során. Ugyancsak kiemelten fontos továbbá, hogy a régészeti örökség elemeit csak régészeti feltárás során lehet eredeti kontextusukból kimozdítani (lásd jogszabályi bevezető - Kötv 19. § (2)).

1. – OTrT szerinti mezőgazdasági területfelhasználási kategóriából települési térségbe sorolás (falusias lakóterület és különleges temető terület)

A falusias települési kategóriába sorolás a közvetlen környezetében található Kőrös lelőhely (93105) okán régészeti/történelmi kategóriába tartozó települést érinthet. A lakóterület

létesítéséhez szükséges infrastruktúra jó eséllyel nem érint régészeti emlékeket (vagy nem éri el a régészeti rétegek jelentkezési szintjét az ott elvégzett régészeti megfigyelés tanulsága alapján. A lakóterület fejlesztés esetében feltételezhető az „egyszerű bejelentéssel” épített családi lakóházak kategóriája, melyek nem érik el az örökségvédelmi szempontból nagyberuházás értékhatárát. Ebben az esetben az alapozástechnika jelentős mértékben befolyásolja a bolygatásra kerülő talaj mélységét, így az esetleges régészeti emlékek feltételezett veszélyeztetését is. Jelen esetben érdemes előtte az örökségvédelmi hatóság álláspontját kikérni a lakóházak építésével kapcsolatos régészeti tennivalókat illetően, de általánosságban – további, kivitelezések során szerzett tapasztalatok „beszerzéséig” – a hatáscsökkentés és a régészeti feladatellátás legvalószínűbb módja a régészeti megfigyelés biztosítása. A továbbiakban a „szakfelügyelet” tapasztalatai alapján lehet tovább cizellálni a régészeti feladatellátás előírásait.

A temető vonatkozásában a temetőtörvény (és a kapcsolódó szabályozók) nem ismerik a régészeti hatáskört a kialakítás során. Így a temető funkció és az esetleges régészeti emlékek viszonyának egymásra hatása némileg jöghézagos szituáció. Így az esetleges hatás csökkentése a temető lehető legtávolabb helyezése az esetleges középkori települési emlékektől – ami egyébként természetben így is néz ki. Javasolt továbbá, hogy a későbbiekben elvégzett régészeti megfigyelések örökségvédelmi tapasztalatai alapján - amennyiben kellő számú és relevanciájú ilyen szakfelügyelet történt már – újra értékeljék a temető bővítés hatásait, és szükség esetén a jogszabálynak megfelelő döntéseket meg kell hozni.

- 2- OTrT szerinti mezőgazdasági területfelhasználási kategóriából erdőgazdálkodási térségbe sorolás.

A tervezési terület 80843 – Csörgés II. lelőhelyet érinti ugyan, de a mezőgazdaságból erdőgazdálkodási térségbe sorolás eleve javítja a régészeti emlékek állapotát – tekintve, hogy csökkenti a szántás okozta eróziós hatást, de jelen esetben már egy meglévő erdőterületről beszélve az erdőtelepítést megelőző minimális negatív hatásoktól (mélyszántás, ültetőgödör, ültetőpászta, stb.) is mentes változtatásról van szó. Így tehát összességében régészeti szempontból kedvező a változtatás.

- 3- OTrT szerint mezőgazdasági térségfelhasználási kategóriából erdőgazdálkodási térségbe sorolás, valamint mezőgazdasági területfelhasználásból (szennyvíztisztító telep környezete) települési térségbe sorolás

A módosítási szándékkal érintett helyszín régészeti lelőhely által érintett (50389- Kőríz- dűlő II.). A változtatási szándék szerint erdőgazdálkodási térségbe sorolás történne. Ez esetben a meglévő adottságok jogszabályi aktualizálása történik, hiszen most is fás vegetáció fedi, ezzel csak a valóság leképezése következik, és az adott terület az erdészeti hatóság jogkörét fogja képezni. Az ottani régészeti lelőhely állapotában változás nem következik be.

A szennyvíztelep szintén már meglévő, megépült objektum, ez önmagában földmunkákkal járó építési kivitelezési tevékenységgel nem fog járni. Ennek megfelelően annyit szükséges leszögezni, hogy nyilvántartott régészeti lelőhely lévén a területen, esetleges további,

földmunkákkal járó fejlesztés (infrastruktúra, illetve főleg építőipari beruházás) esetén a már a beruházás tervezésekor javasolt megkeresni az örökségvédelmi hatóságot a műszaki tervek ismeretében teljesítendő régészeti feladatellátás és annak vonzatai megismerése céljából.

- 4 - OTrT szerint mezőgazdasági térség területfelhasználát kategóriából települési térségbe sorolás

A területén nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem ismerünk, és a hatástanulmány sem azonosított régészeti érintettséget. Ennek megfelelően direkt régészeti hatásról nem tudunk beszámolni. Mivel a terület mély fekvésű, a katonai térképeken is rétet jelöltek rajta ennek megfelelően. Ez természetesen önmagába nem zárja ki, hogy földmunkák során régészeti emlékek ne kerülhetnének elő. Ennek során életbe lép a Kötv 24. §-a szerinti földmunkák felfüggesztése (lásd a jogszabályi bevezetőt), és a terület őrzése mellett az illetékes szerveknek való bejelentése. Ezt követően az örökségvédelmi hatóság (vármegyei kormányhivatal) döntésének megfelelően mentőfeltárást végez az illetékes múzeum. Természetesen egy ilyen esemény során szerzett információval a további lakóházak kivitelezése során teljesítendő régészeti feltételek is módosulhatnak.

5. - OTrT szerint mezőgazdasági térség kategóriából települési térségbe sorolás

A lakóterület fejlesztés által kialakítandó falusias lakóövezet várhatóan jellegzetes családiházak beépítést jelent, annak intenzitása, fedettsége és alapozása a klasszikus mintákat fogja követni. Amennyiben lakóépületek, illetve a fejlesztéssel járó infrastruktúrabővítés valamely eleme lelőhelyre – Mocsár - kerül (vagy a lelőhely kiterjedésének kontúrja változna, vagy esetleg újabb lelőhely válna ismertté), úgy az örökségvédelmi hatóság dönt a régészeti szolgáltatás jellegéről, típusáról a Korm. rendelet 87-88. §-i alapján (a földmunka kiterjedése, jellege, valamint az azokkal érintett régészeti emlékek jellege alapján). Várhatóan a lakóépületek – a jelenlegi jogszabály keretei között – „egyszerű bejelentéssel” kerülnek megépítésre. Ennek során a legnagyobb valószínűsége a folyamatos régészeti megfigyelés biztosításának lesz (amennyiben addig, vagy a már megtörtént megfigyelések tapasztalatai más döntést nem tesznek szükségessé). Mivel az egyszerű bejelentés a klasszikus eljárási kereteken kívül esik, és roppant gyors kivitelezéskezdést tesz lehetővé, célszerű előtte tájékozódni az örökségvédelmi hatóságnál, hogy milyen állásfoglalás várható a régészeti feladatellátással kapcsolatban, és legyen elég idő a szükséges előkészületek (múzeumi kapcsolat létesítése, szerződéskötés, stb.) megtételére. Jelen esetben a helyi építési szabályok esetleges figyelembe vétele is csökkenthetik a régészeti örökséget terhelő hatást – amennyiben a szabályozási kiosztás szerint a mostani mezőgazdasági útra merőlegesen alakítanak telkeket, abban esetben az előkert megnövelésével, az épületek minél „hátrább húzásával” a jelenleg ismert lelőhely érintettségét nagy mértékben csökkenteni lehetne, így a lelőhelyben okozott visszafordíthatatlan hatás, valamint az ennek megelőzésére fordított költség is csökkenthető; avagy ugyanerre a mezőgazdasági útra merőleges feltárási utak alakítanak, és nem a jelenlegi földes út lenne a telekalakítás tengelye - ez szintén a lelőhely nagy mértékű elkerülését eredményezheti.

Fontos, hogy a megszerzett tapasztaltok alapján az előírások tartalma, illetve az előírásokkal érintett terület térbeli kiterjedése is változhat, ezért kiemelten fontos az események örökségvédelmi „nyomonkövetése”.

Jelenlegi ismereteink szerint a lelőhelyen – őskori település – épített örökségi elem, vagy helyben megőrzendő struktúra nem található, illetve költségében, időráfordításban súlyosabb temetkezés sem várható.

- 6 -OTrT szerinti mezőgazdasági területfelhasználásból települési térségbe sorolás (különleges beépítésre nem szánt idegenforgalmi terület)

Mivel sem a régészeti vonatkozásban nem merült fel érintettség, sem pedig beépítés, vagy olyan kivitelezésről nincs tudomásunk, ami földmunka végzésével járna, régészeti szempontból indifferens, negatív hatás nem feltételezett. (Megjegyzés: mivel itt a katonai térképen fészületek álltak, valami „jeles”-, vagy szakrális hely lehetett, így ez a felhasználás történetileg nem előzmény nélküli, további kutatásokkal, illetve ennek ismételt köztudomásba hozásával szerencsésen egybecsenghet a hajdani térhasználat és jelen szándék).

Végezetül javasolt, hogy bármilyen földmunkával járó tevékenység megkezdése előtt célszerű az örökségvédelmi hatóságot megkeresni, hogy a legnaprakészebb adatok ismeretében tájékoztatást nyújthasson egy esetleg régészeti feladatellátással kapcsolatosan.

Győr, 2023. augusztus 31.

Losonczy Máté
régészeti szakértői szám: 21-0513

Mellékletek

Losonczi Máté

A védett műemléki értékek települési értékleltára

Világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek

A község területe nem része világörökségi területnek vagy az országos világörökség várományos területeknek.

Az országos építészeti örökség elemei

Az adatokat a Miniszterelnökség, Építészeti, Építésügyi és Örökségvédelmi Helyettes Államtitkárság által kezelt kulturális örökség ingatlan elemeinek hatósági nyilvántartása szolgáltatja.

Műemlék Nick-en:

Szent Anna templom

A korábbi templomok helyén áll a ma is látható műemléki védetség alatt álló későbarokk plébánia templom. 1761-ben épült rekatolizáció után, egy korábbi protestáns templom helyén. 1958-óta élvez műemléki védetséget. Egyhajós, keskenyebb szentély, déli oldalon sekrestye. A tornya a főhomlokzat fölött rizalitszerűen lép ki a nyugati, egyenes oromfalú homlokzatból.

Főhomlokzata erőteljes, fejezetes fapillérekkel tagolt, egyenes záródású a bejárat, felette a kórus szintjén keretezett, szegmentíves záródású az ablak, a padlás szintjén álló ovál, a harangok szintjén és a hajó déli oldalán is szegmentív záródásúak az ablakok.

A hajó két, a szentély egy csehsüvegbolt-szakaszos. A nyugati oldalon három íven álló, kihasasodó orgonakarzat áll. Az oltárkép XIX. Századi, Szent Annát ábrázolja. A főoltárral egyidős a mellékoltár és a szószék. A templom 1958 óta műemlék, környezete műemléki környezet.

Műemléki védelem (1 db)

VÁRMEGYE	TELEPÜLÉS (TELEPÜLÉSRÉSZ)	HELYRAJZI SZÁM	VÉDETT ÖRÖKSÉGI ÉRTÉK NEVE	VÉDETTSÉG JOGI JELLEGE	TÖRZSSZÁM	AZONOSÍTÓ	VÉDÉS ÉVE
Vas	Nick	399	R.k. templom	műemlék	7969	9232	1958

A szolgáltatott adatok alapján a templom és környéke védett régészeti lelőhely 2017 óta.

VÁRMEGYE	TELEPÜLÉS (TELEPÜLÉSRÉSZ)	HELYRAJZI SZÁM	VÉDETT ÖRÖKSÉGI ÉRTÉK NEVE	VÉDETTSG JOGI JELLEGE	AZONOSÍTÓ	VÉDÉS ÉVE
Vas	Nick	399	Szent Miklós templom, Nick, Szent Anna templom	régészeti lelőhely	93103	2017

A helyi építészeti örökség települési értékleltára

Településszerkezet, telekstruktúra, utcák vonalvezetése, beépítési jellemzők

Nick település területe alapvetően két fő részből áll. Az egyik a település központi magja, másik pedig a Nicki műgát mellett kialakult üdülőfaló.

A történelmi településrész a faló régi részét foglalja magában. A hagyományos oldalhatáron álló fésűs beépítési móddal jellemezhető a faló köz pontja. Az homlokzatok jellemzően vakoltak, cserép fedésű, egyszerű szerkesztésű magas tetővel készültek. Nicken a történelmi településrészt a templom körüli terület térfalai képezik. 1867. szeptemberében pusztított tűzvész a falóban nagy károkat hagyott maga után. Az idő múlásával a település régi képe átalakult. A történelmi településrész karaktere is megváltozott.

Az átépülések során az utcakép elkerülhetetlen eleme a '60-as évek modern építészetének általánosan elterjedt típusa - a 10 -szer 10 méteres kontyolt kockaház. A település az idők során megőrizte a természethez alkalmazkodó történelmi úthálózatát, emberi léptékű tereit, térfalait. A kertek, közterületek virágosak, gondozottak.

A település első főutcája a mai nyugat-kelet irányban húzódó József Attila utca és Rákóczi út. Ennek az utcának, illetve az észak-déli irányban húzódó út (mai Petőfi Sándor utca) találkozásánál kialakult téren található a faló történelmi magja, a katolikus templommal. A település az említett főutcák mentén épült tovább, majd a későbbiekben a Petőfi Sándor utcával párhuzamosan nyíltak új utcák. Nick központjából kiindulva A felszabadulás és Rába utca folytatásából nyílik a Műgáti utca, ami egészen az 1930-as években felépült gátig elvezet.

Nick területét több részre lehet osztani a településkarakterére alapján: történelmi településrész, kialakult településrész, kialakuló településrész, Műgát- Horgásztanyák , gazdasági terület.

Nick épített környezete - egységesen kialakult lakóterület: egyedi telkeken általában oldalhatáron álló házak nagy kertekkel képezik a település ezen hangulatos, magas életminőségű szövetét. Az átépülések során az utcakép elkerülhetetlen eleme a '60-as évek modern építészetének általánosan elterjedt típusa - a 10 -szer 10 méteres kontyolt kockaház. Szerencsére a '70-es- '80-as évek több divatirányzata is elkerülte a települést: két szintes, rossz arányú házak, emeleten utcára néző

erkéllyel, eltolt félnyereg tetős épületek nem találhatók Nickon és a „szoc-reál” ikerházak vagy az ún. mai amerikai típusú CK házak, továbbá a mediterrán neo-kúriák sem jelentek még meg tömegével a településen. Fel kell készülni azonban arra, hogy felmerül az igény a legújabb divat szerinti fekete ablakos lapostetős jelenségek építésére is, mivel ezen irányzat kissé manipulált „hívószava”: - a környezet védelem és az energia-hatékonyság. Igény lehet az egy telken több lakóegység elhelyezésére is, amely alapjaiban változtatná meg a településszerkezetet. Összefoglalásul elmondhatjuk, hogy a település megőrizte a természethez alkalmazkodó történeti úthálózatát, emberi léptékű tereit, térfalait és kifejezetten gazdagon díszített, értékes épületállománnyal rendelkezik. A kertek, közterületek virágosak, gondozottak.

Szagrális emlékek

A múlt iránti tisztelet kifejezésében viszont mai eszközöket is lehet alkalmazni, főleg akkor, ha a korábbi minőséget ma már nem vagyunk képesek reprodukálni. Olyan építészeti, kertészeti és társzművészeti megoldások jöhetnek szóba, melyek könnyen kapcsolatba hozhatók a Hellyel, beleolvadnak annak arculatába, anélkül is, hogy külön-külön definiálnunk kellene azokat. Ez maga az illeszkedés, a folyamatosság élő hagyománya és egyben művészete.

Nick szagrális emlékei közül kiemelkedik a Szent Anna templom, Nepomuki Szent János szobra, Árokháti Mária szobra. Továbbá a temetőben illetve Nick különböző pontjain álló feszületek, kőkeresztek.

Gazdaság, mezőgazdaság

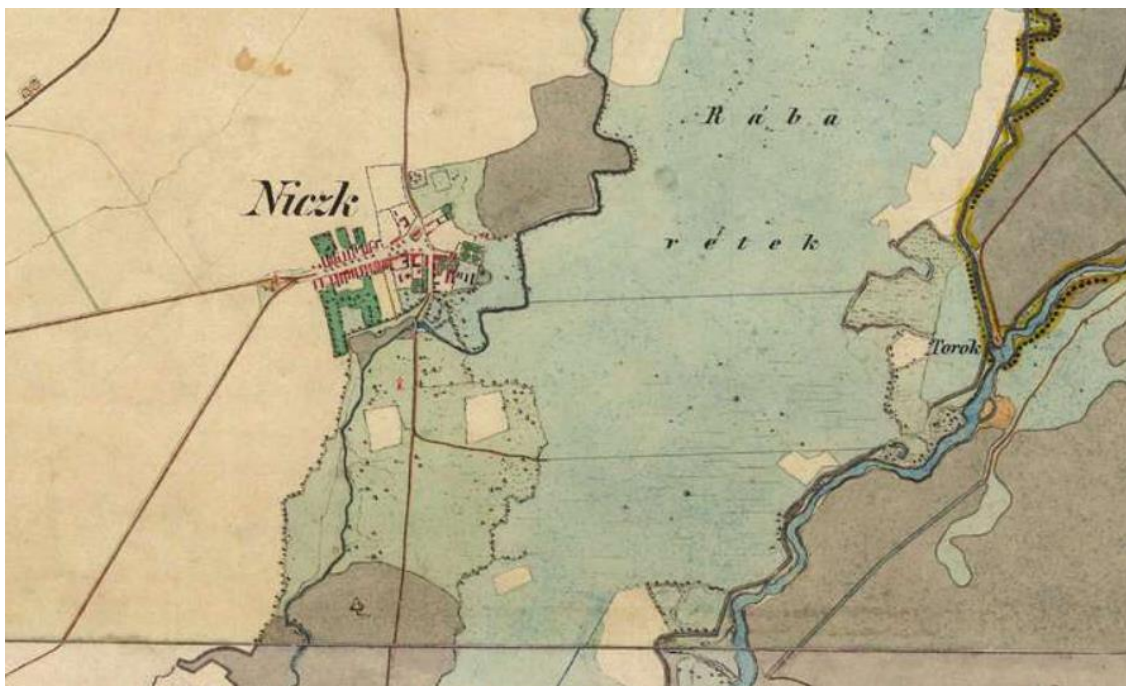
A gazdasági területek megjelenése általában összefügg a településkapuk látványával. Az épített környezet egységes megjelenését (tömegét, anyaghasználatát) az eltérő technológiai igény miatt általában nem lehet elvárni, az alkalmazott színvilágot pedig sokszor megköti az adott vállalkozás arculati kódexe. Ezért a településképp megőrzése érdekében a rendezett közlekedési területek kialakítására és az egységes koncepció szerint megvalósított fásításra, parkosításra kell helyezni a hangsúlyt.

Nick területe a katonai felmérési térképeken:

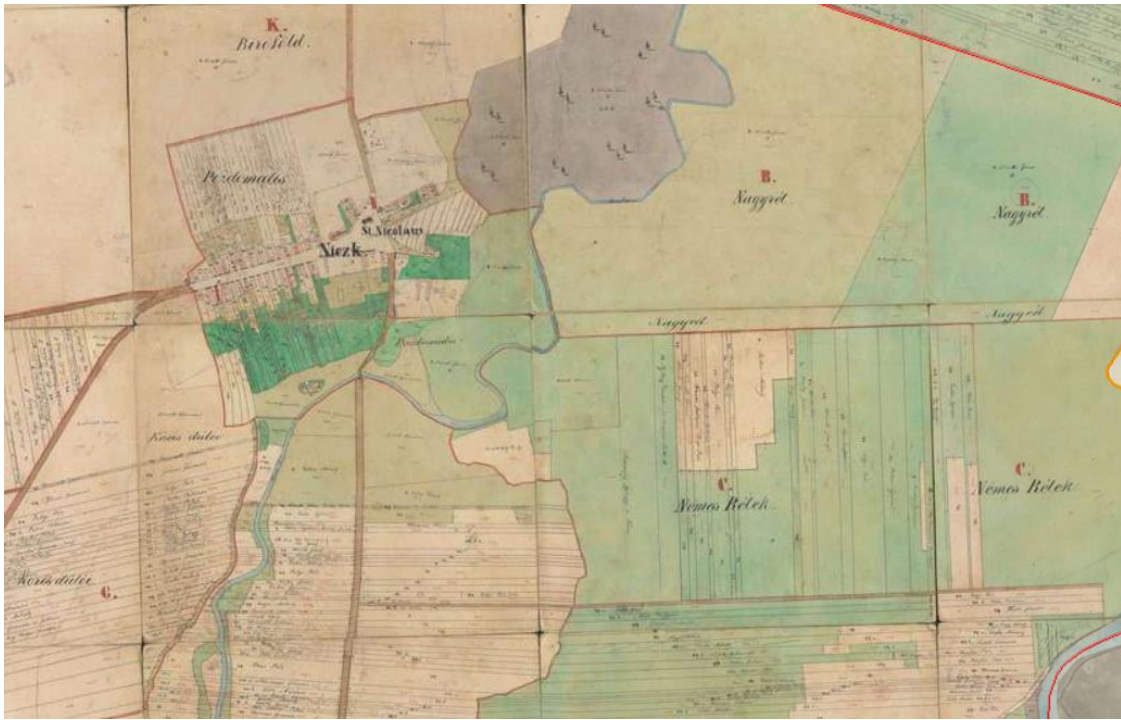
Nick az első katonai felmérésen (1763-1785)

Nick a második katonai felmérésen (1819-1869)

Nick a harmadik katonai felmérésen (1869-1887)

Habsburg Birodalom - Történeti kataszteri térkép (1857)

Helyi védelem alá helyezett értékek jegyzéke					
S.sz.	Érték megnevezése	Cím	Hrsz.	Védelmi kategória	Fotó
1.	Nicki duzzasztómű	Külterület	061/178, 063	H2	
2.	Árokháti Szűz Mária-szobor	Külterület	073/4	H4	
3.	Képoszlop	Külterület	04/8	H4	
4.	Lakóház	Kőrís utca 14.	425	H1	
5.	Katolikus iskola	Rákóczi utca 1.	1	H2	
6.	Paplak	Rákóczi utca 3.	2	H2	
7.	Fénykereszt	Dózsa köz	262/8	H4	
8.	Volt Vasútállomás épülete	Vasút utca	262/3	H2	
9.	Kerítés oszlopok	Rákóczi utca 30.	243/1	H3	
10.	Feszület	Rákóczi és a József Attila utca sarkán	400/2	H4	
11.	Feszület	Uraiújfalu felé vezető úton	096	H4	
12.	Erzsébet-liget	Nick Műgát (Vízügy telep)	018/1 f g	H2	

A rendezés során tervezett változások hatáselemzése:

A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.

Az értékleltárban szereplő elemeket érintő változások a település közép vagy rövidtávú terveiben nem szerepelnek. A településképi rendelet hatálybalépésével, valamint a településrendezési terv jóváhagyásával az értékes elemek (utcakép, utcahálózat, utcák vonalvezetése, szélessége, védelemre érdemes településszerkezeti elemek, helyi védett értékek stb...) védelme biztosított lesz. A településképi rendeletben a történeti településrész területén található épületeken a védelem alapját jelentő tömeg, tetőforma, nyílásrendszer, homlokzati tagolások, részletképzés, anyag és színhasználat megtartását kell továbbra is szem előtt tartani. A helyi építési szabályzat ezen a terület nem engedi az épületmagasság megnövelését sem, ezzel segítve elő a történeti mag léptékének, térarányainak fennmaradását.

A településrendezési terv és a településképi rendelet együttesen biztosítja majd a történelmi településközpont/településmag területén a településszerkezet, utcahálózat, telekszerkezet, beépítési módok, épületmagasságok, anyaghasználatok, jellemző kerítések stb. történetileg értékes elemei megtartását. A település örökségvédelmileg értékes területein a védett terület területfelhasználásának történelmi folytonossága biztosítva lesz a településrendezési terv és településképi rendelet előírásai által.

A település egyes területfelhasználásai (lakóterületek, különleges területek) területi kiterjedése a hatályos településrendezési tervhez képest nem növekszik. Ennél fogva a településrendezési terv káros tájhasználati jellegű változásokat nem okoz. A településterv készítése során a településképi feltárulása a meglévőhöz képest alapvetően nem módosul. A megengedett építménymagasságok, elhelyezhető épületek, funkciók az egyes övezetekben alapvetően nem változtak. Ahol szükséges vagy kívánatos volt ott telken belüli kötelező növényezetttelepítés előírásával határolja el az egyes egymást esetlegesen zavaró funkciókat ill. segíti elő az egyes épületek, építmények tájba illesztést a rendezési terv. A kedvező településképi fenntartása érdekében több területen jelöl a terv telken belül kötelezően megtartandó zöldfelületet.

A településterv változtatásai a település tájszerkezetére kedvezőtlen hatással nincsenek, a hatályos településrendezési tervhez képest a beépített területek aránya, kiterjedése jelentősen nem növekszik. A település léptéke változatlan marad. A külterület jellemzően mezőgazdasági hasznosítása továbbra is megmarad.

A változások hatásai a régészeti örökségre

Az önkormányzat a rögzített régészeti lelőhelyeket minden szempontból figyelembe kell, hogy vegye a tervezett beruházásoknál. Az elkészült lelőhely regiszter fontos információkat nyújt a befektetőknek. A helyhez kötött beruházások esetében szakmai döntés után – vállalva a régészeti költségeket – lehetővé válhat a leletek kiemelése és szakszerű elhelyezése. A fejlesztéssel nem érintett lelőhelyek érintetlensége a külterületi mezőgazdasági funkciók fenntartásával biztosítható. A mezőgazdasági szántóföldi művelés 50-60 cm – nél mélyebben nem érinti a termőföldet, így a mélyebben fekvő értékek védelme biztosított. A felszín közeli leletek esetében - ha előkerülnek értékek – fontos a pontos beazonosíthatóság megtétele és az örökségvédelmi hivatal értesítése.

A változások hatásai a történeti településre, település- és tájszerkezetre,

A tervezett települési fejlesztések – az elfogadásra kerülő HÉSZ alapján – minimálisan „avatkoznak” be a település- és tájszerkezetbe. A belterületi meglévő és tervezett objektum magasságok, tömegek jelentősen nem térnek el a falusias megjelenéstől. A külterületi beépítésekre kijelölt területek nem számottevők a település közigazgatási méretéhez képest. A technológia célú építmények magassága

hatással van a tájszerkezetre, de kiterjedésük miatt a legminimálisabb mértékben károsítják a tájképet (kémények, szellőzők, silók, szárítók, stb...).

A változások hatásai a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.

A műemléki értékek védelme országos hatáskörű feladat, önkormányzati felelősséggel is. A meglévő országos műemlékek egyértelmű jogszabályi védeltséget élveznek. Az érintett területeken várható építések, telekalakítások egységes feltételrendszer szerint engedélyezhetőek.

A helyi védelemben részesített épített elemeknél a településnek szem előtt kell tartania a védett érték településen belüli „súlyát”, melyet a közösség számára képvisel. A nagyrészt magántulajdonú emlékek megtartásának fő irány a kommunikációban található, a gazdasági szempontrendszer mellett. Fontos a tulajdonosi és a közösségi érdek egyesítése, melynek koordinálásában nagy szerepe van az önkormányzatnak. A műszaki állapot meghatározza a felújítás gazdaságosságát, ami döntő szempont a magántulajdonú védett objektumok esetében. Az önkormányzat létrehozhat támogatási alapot a z értékek felújításának, megőrzésének védelmére, a más említett szempontrendszerek alapján. Az állami támogatási rendszer szintén segíthet a magán és önkormányzati tulajdonú értéke védelmének fenntartásában.

Összefoglaló

A település hagyományaihoz híven Nick a kulturális örökség emlékeit védeni kívánja, amely védelmeket a településtervben és a településképi rendeletben is meghatározza. Az alkalmazott előírások a kulturális örökség elemeinek értékőrző fenntartását, fejlesztését, bemutatását, használatát kívánják elősegíteni.

Értékvédelmi terv

Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek és műemlékek védelmét jogszabályok biztosítják.

A helyi értékek fennmaradását az Értékleltárba történő felvételük, a településképi rendeletben történő védelem alá helyezésük és arculati előírásokkal való ellátásuk, valamint a szabályozási tervlapon történő rögzítésük segítheti elő.

Javasolt a települési értékvédelmi szempontrendszer rögzítése, akár egy külön szakmai ajánlással.

A szempontok lehetnek a következők:

- történeti nyomon követhetőség
- műszaki állapot
- környezeti állapot
- helyi kordokumentumok rendelkezésre állása
- várható felújítási költségek

Az önkormányzat a - felkért műszaki tanácsadókkal együtt – rangsorolhatja leltár szerinti értékeket, hozzárendelve a lehetséges műszaki feladatokat.

Önkormányzati feladatok

Az értékleltárban található helyi védendő objektumok esetében fontos szempont az önkormányzat gazdasági keretei közötti megelőző védelem biztosítása. A felmérések által biztosított – egyenkénti védendő értékekre vonatkozó – értékvédelem biztosítja a hosszú távú állapot megőrzést. Az önkormányzati feladatok között kell, hogy szerepeljen az épített értékek környezetének rendben tartása, vízelvezetése, időszakos műszaki állapotának felmérése, dokumentálása. A szükségessé váló felújítási munkákra műszakilag alátámasztott költségvetést kell készíteni. A védendő műszaki értékeket rangsorolni kell, a felújítási munkák sürgősségére való tekintettel. Az önkormányzat az objektumokat bemutató anyag – helytörténeti kiadványok - készítésével népszerűsítheti, segítve a helyi identitás erősödését.

Az értékvédelemre irányuló lehetséges tevékenységek:

- helyi művi értékek beazonosítása
- helyi művi érték-megőrzés támogatási formáinak számbavétele
- településképi rendelet, településképi arculati kézikönyv megalkotása
- védelmi intézkedések kidolgozása, karbantartása
- önkormányzati feladatkör helyi művi értékvédelemmel való kibővítése

Németh Géza okl. építész É 08/0065